

Установлено, что дальнейшее развитие аграрной экономики Украины объективно должно осуществляться путем оптимального сочетания направлений аграрной политики в контексте реализации концепции уравнившегося развития сельских регионов с учетом существующих на сегодня основных демографических, социальных и хозяйственно-экономических проблем украинского села, имеющих его сильные стороны и перспективных параметров.

Ключевые слова: аграрная экономика, аграрная политика, государственное регулирование.

УДК 631.115.1

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ФЕРМЕРСТВА

Л. Гнатишин, к. е. н.

Львівський національний аграрний університет

Постановка проблеми. Українське фермерство – це переважно соціальна проблема і спосіб багатьох селян прогодувати себе й свою родину. Невеликі фермерські господарства відчують фінансові труднощі, не мають усієї інформації про ринки, їм потрібно передбачати виробничі ризики. Виходячи з реалій сьогодення, котрі окреслені соціальним та економічним бажанням держави розвивати ті види діяльності, які забезпечують продукцію з високою доданою вартістю й мають високопродуктивні робочі місця, у теоретиків та практиків повинно сформуватися чітке уявлення і розуміння подальшої місії фермерських господарств в умовах світової економічної кризи та національного відродження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням теорії і практики фермерства, його суспільної і виробничої специфіки присвячено низку наукових праць. Зокрема особливу увагу приділено визначенню місця фермерських господарств у структурі аграрного виробництва [2], їх соціально-економічному розвитку [3], механізмам державної підтримки фермерів [4; 6], системі ресурсного забезпечення господарств тощо [7]. Водночас потребують додаткового вивчення питання розвитку вітчизняного фермерства за сучасної економічної та політичної ситуації в Україні.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є окреслення проблем фермерських господарств України та пріоритетів їх розвитку в сучасних політико-економічних умовах.

Виклад основного матеріалу. В умовах ринку не можна беззаперечно стверджувати, що ефективність виробництва – це функція розміру підприємства. Маємо достатньо прикладів, які підтверджують, що й дрібні структури можуть працювати достатньо ефективно. У дрібних господарств є величезна перевага перед великими. Вони динамічніші, мають змогу швидше переорієнтуватися відповідно до тенденцій ринку, інвестувати менші суми для цих процесів, використовувати переваги мікрорегіону, в якому розташовані, запроваджувати у виробництво інтенсивні технології. Дрібні ферми конкурентоспроможніші з погляду реагування на

зміну кон'юнктури ринку, фінансової та цінової політики держави, управління виробничими й збутовими процесами. Однак вони не сприяють ефективному використанню технічних засобів, оскільки не реалізується ефект масштабу виробництва. Ці проблеми допомагає вирішити кооперація. Для прикладу, у Голландії 60 % агропромислової продукції виробляють саме кооперативи [1].

Основою сільського господарства США є грамотна політика держави щодо поєднання сімейного й кооперативного бізнесу. Тут ферми істотно різняться одна від одної за розміром та іншими характеристиками. Так, ферми у США варіюють від дуже маленького сегмента і так званих пенсійних господарств до підприємств з обсягом продажу в мільйони доларів. Дослідження профільного міністерства США показує, що сімейні ферми тут залишаються невід'ємною рисою сільського господарства. Сімейні ферми різних типів разом складають 99 % господарств загалом і 90 % виробництва у сільськогосподарському секторі. Більшість господарств у США маленькі, проте саме вони обробляють близько половини сільськогосподарських угідь країни, водночас їх продуктивність – лише 22 % виробництва продукції. На середнього розміру і великі сімейні ферми припадає 68 % виробництва. На господарства, що не належать до сімейних, припадає 1 % серед інших ферм та 10 % виробництва продукції. Не знайдеться іншої сфери виробництва у США, в якій сімейний бізнес настільки б домінував, як у сільському господарстві. Невеликі сімейні ферми переважають за кількістю, а середні і великі – за обсягом виробництва. Отже, розмаїтість американських сімейних ферм показує, що тепер і в майбутньому центральне місце в агроекономіці займатиме саме родинний бізнес [8].

Додаткові перспективи та шанси для вітчизняних фермерів з'явилися на початку 2016 року. А вже 1 січня 2016 р. вступив у силу Договір про вільну торгівлю між ЄС та Україною, який дає змогу мільйонам тонн українського зерна безперешкодно виходити на ринок ЄС. Експерти аграрного ринку прогнозують ріст попиту на органічну сільськогосподарську продукцію на європейському ринку. Вона вже стала трендом, навіть за умови, що фермери нічого не роблять для її популяризації. Проте перешкодою на цьому шляху стає незмога, з низки причин, українських фермерів управляти фінансовими ризиками, з якими зіштовхуються їхні господарства. Переважно фермери змушені продавати товар на місці або намагаються перевезти зерно з ферми туди, де є залізничні колії, що збільшує його вартість. Тому казати про конкуренцію українських фермерів на міжнародному ринку ще зарано, оскільки зарубіжні аграрії перебувають у набагато кращому фінансовому становищі й можуть застрахувати свої ставки на ринку ф'ючерсів. Водночас перспективи й можливості у цій сфері повинні бути стимулом та орієнтиром для фермерства. Населення України, як і в інших пострадянських країнах, є відносно стабільним з чітко вираженим зменшенням кількості, тож внутрішнє споживання продукції найближчими роками не перевищить 30 млн тонн. Звідси: потенціал українського експорту сільськогосподарської продукції складає близько 70 млн т (сьогодні рівень експорту з України – 30 млн т). Тож 40 млн т – це той додатковий обсяг, який може вийти на світовий ринок протягом найближчих 10–15 років [5].

Як показує досвід, визначальною особливістю українських фермерів є розуміння змінних чинників та вміння їх поєднувати задля кращого результату. Як

правило, великі та середні фермерські господарства вже є модернізованими. На тлі бюрократизму, корупції, важкої фінансово-економічної ситуації, постійної невизначеності ринку їм все-таки вдалося адаптуватися до розмаїтих технічних нововведень. Тому, крім експортної діяльності, співпраця з фермерами є бажаною і в інших напрямках, зокрема для вітчизняних рестораторів. Стрімкий розвиток ресторанної галузі, який спостерігаємо останніми роками, дає нові шанси для фермерських господарств. Ресторани закупають все більше сировини і все більше звертають увагу на співпрацю з невеликими господарствами та індивідуальними виробниками сільськогосподарської продукції. Зараз дуже важливим трендом стала її адресність. Відвідувачі закладів харчування починають вимагати інформацію, звідки і від якого фермера отримана сировина. І, якщо така інформація є, продажі стрімко зростають. Це у свою чергу змушує ресторани створювати нові сторінки у меню: фермерське, органічне, здорова їжа тощо. Однак поки що механізм співпраці фермерів та рестораторів невідпрацьований достатньою мірою. Фермерам не завжди вдається подолати сезонність виробництва. Це, зокрема, стосується свіжих овочів, салатів. Часто поставки продукції є неритмічними із порушенням домовленостей, що спричинено неможливістю якісно зберегти зібраний врожай. Ресторатори наголошують, що фермери байдужі до конкуренції між собою у завоюванні цієї ніші. За умови, що ресторан готовий платити дорожче за якісний товар, фермер часто надає перевагу збуту продукції на ринку.

Учасники аграрного ринку вважають, що фермер у свою ціну хоче закласти неефективність роботи – те, що він може, для прикладу, півроку працювати, а півроку сидіти без роботи. Власне, розвиток фермерства, грамотна державна політика та лояльне фінансове і податкове ставлення до фермерських господарств спонукає конкуренцію між ними у напрямі формування ринкових цін.

Особливі вимоги у ресторанного бізнесу не лише до якості, а й до інших характеристик товару. Зокрема, що стосується м'ясо-молочної сировини, то ресторани готові брати лише готові продукти. Якщо це м'ясо, то воно має бути розроблене, а не туша чи жива тварина. Якщо молочна продукція – це сир та інші кисло-молочні продукти. На нашу думку, у подоланні фермерами цих бар'єрів може бути закладена визначальна риса, яка забезпечить додаткові характеристики товару. Так, на основі кооперації фермерам доцільно знайти можливості задовольняти потреби закладів громадського харчування за технологіями, які використовувалися і характерні для окремих сіл, регіонів, адже споживача завжди цікавить щось особливе.

Висновки. Дослідження проблем сучасного етапу розвитку фермерства в Україні дає підстави для таких висновків.

1. Основне завдання фермера в умовах сьогодення – зробити свій бізнес максимально прибутковим, а продукцію – затребуваною на ринку. З огляду на це кожне окреме фермерське господарство повинно сконцентруватися на особистій продуктивності і саморозвитку, а не на конкурентах.

2. Невеликим сімейним фермам доцільно зосередити своє виробництво на нішевих продуктах, що допоможе уникнути конкуренції та перенасичення ринку, а також забезпечить прибуток. Споживачі сьогодні більше цікавляться походженням

та якістю їжі, що є пріоритетом у виробництві нішевих продуктів невеликими фермами.

3. Політика держави щодо розвитку фермерства повинна бути орієнтована на підвищення технологічності та інноваційності виробничого процесу.

Бібліографічний список

1. Без кооперативів розвиток дрібного фермерства неможливий – експерт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kurkul.com/news/2692-bez-kooperativiv-rozvitok-dribnogo-fermerstva-nemojliviy--ekspert>.
2. Гнатишин Л. Б. Фермерські господарства в організаційній системі сільськогосподарського виробництва / Л. Б. Гнатишин // Аграрна економіка. – 2012. – Т. 5, № 1–2. – С. 26–31.
3. Гнатишин Л. Б. Загальні тенденції розвитку та перспективи фермерських господарств Карпатського регіону / Л. Б. Гнатишин, О. С. Прокопишин // Аграрна економіка. – 2014. – Т. 7, № 3–4. – С. 29–36.
4. Горьовий В. П. Фермерство України: теорія, методологія, практика : монографія / В. П. Горьовий. – К. : ННЦ ІАЕ, 2007. – 540 с.
5. Ерве Ж.-Ж. Пшениця: вплив України на світовий ринок [Електронний ресурс] / Жан-Жак Ерве. – Режим доступу : <http://kurkul.com/interview/4-pshenitsya-vpliv-ukrayini-na-svitoviy-riнок>.
6. Липчук В. В. Фермерські господарства: стан, проблеми та стратегії розвитку : монографія / В. В. Липчук, Л. Б. Гнатишин, О. М. Кордоба. – Львів : Магнолія-2006, 2010. – 236 с.
7. Мармуль Л. О. Ефективність підприємницької діяльності фермерських господарств : монографія / Л. О. Мармуль, О. Л. Гальцова. – К. : ННЦ ІАЕ, 2006. – 204 с.
8. Сімейні ферми в США: класифікація та особливості [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kurkul.com/blog/107-simeyni-fermi-v-ssha-klasifikatsiya-ta-osoblivosti>.

Гнатишин Л. Тенденції розвитку українського фермерства

Визначено невирішені питання розвитку фермерства, котрі зумовлені особливостями сучасної економічної та політичної ситуації в Україні. Окреслено переваги ферм над великими формами господарювання. Досліджено політику зарубіжних країн щодо поєднання сімейного і кооперативного бізнесу в агроекономіці. Обґрунтовано перспективи виходу українських фермерів на міжнародний ринок. Запропоновано шляхи подальшого розвитку фермерства, які базуються на індивідуальному саморозвитку, кооперації, високій технологічності та інноваційності виробничого процесу в аграрній сфері.

Ключові слова: фермерські господарства, сільське господарство, ефективність, європейський ринок, політика держави, кооперація.

Hnatyshyn L. Development trends of Ukrainian farmers

In this article were determined unresolved issues of farming, which due to peculiarities of the modern economic and political situation in Ukraine. Advantages over large farms forms of management were outlined. Politics of foreign countries regarding the combination of family and cooperative business in the agricultural economics was studied. Perspectives of Ukrainian farmers enter the international market were explained. Ways of further development of farming based on the individual self-development, the cooperation, the high technology and the innovative production process in agriculture.

Key words: farms, agriculture, efficiency, European market, government policy, cooperation.

Гнатъшин Л. Тенденции развития украинского фермерства

Определены нерешенные вопросы развития фермерства, которые обусловлены особенностями современной экономической и политической ситуации в Украине. Указаны преимущества ферм над крупными формами хозяйствования. Исследована политика зарубежных государств относительно совместимости семейного и кооперативного бизнеса в агроэкономике. Обосновано перспективы выхода украинских фермеров на международный рынок. Предложены пути дальнейшего развития фермерства, основанные на индивидуальном саморазвитии, кооперации, высокой технологичности и инновационности производственного процесса в аграрной сфере.

Ключевые слова: фермерские хозяйства, сельское хозяйство, эффективность, европейский рынок, политика государства, кооперация.

УДК 38.633

ОЦІНКА БІОЕНЕРГЕТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РОСЛИННИХ ВІДХОДІВ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

І. Костирко, д. е. н., К. Сиротюк, аспірант Львівський національний аграрний університет

Постановка проблеми. Україна належить до країн, що не мають значних власних паливно-енергетичних ресурсів, але вона володіє надзвичайно сприятливими природно-економічними умовами та потенціалом для розвитку біоенергетики, яка заснована на використанні енергії біомаси. Джерелом великого обсягу біомаси різного виду для використання на енергетичні потреби є сільське господарство (відходи продукції рослинництва і тваринництва, енергетичні сільськогосподарські культури). Використання біомаси з енергетичною метою допоможе вирішити проблему не тільки економічної стабільності держави сьогодні, а й пошуку альтернативних джерел енергії на далеку перспективу. Тому вважаємо за доцільне провести оцінку потенціалу біомаси сільськогосподарського походження. Особливо актуальною є проблема ефективної оцінки енергетичного потенціалу окремого регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Потенціал біомаси в Україні вивчали Г. Гелетуха, Г. Голуб, С. Кудря, П. Кучерук, Н. Міщенко, В. Калініченко, В. Дубровін, Є. Сухін та ін. Проте більшість досліджень енергетичного потенціалу біомаси виконано переважно в масштабах країни, тоді як детальна оцінка потенціалу окремого регіону дасть змогу сформулювати регіональний сектор біоенергетики на локальному рівні. Розрахунок наявного потенціалу Львівської області допоможе оцінити можливості аграрних підприємств як потенційних постачальників на ринку енергоресурсів.